

Säkerhet eller utmaning - behöver det ena utesluta det andra?

– en undersökning om mötet mellan lekvärde och
säkerhet på lekplatsen

Pernilla Lundqvist & Karin Wiktorsson

Examensarbete/Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och
växtproduktionsvetenskap
Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och
förvaltning

Säkerhet eller utmaning - behöver det ena utesluta det andra?

– en undersökning om mötet mellan lekvärde och säkerhet på lekplatsen

Safety or challenge - does one need to exclude the other? – an investigation into the intersection of play value and safety on the playground

Pernilla Lundqvist & Karin Wiktorsson

Handledare:	Märit Jansson, SLU Alnarp, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator:	Stefan Lindberg, SLU Alnarp, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Omfattning:	15 hp
Nivå och fördjupning:	G2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i Landskapsarkitektur
Kurskod:	EX0841
Program/utbildning:	Landskapsingenjörsprogrammet
Utgivningsort:	Alnarp
Utgivningsår:	2024
Omslagsbild:	Karin Wiktorsson
Upphovsrätt:	Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Nyckelord:	Lek, lekvärde, leksäkerhet, säkerhet, lekplatser, utmaning

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

Det innebär många utmaningar att skapa och förvalta lekplatser idag, vilket är en komplicerad process med många aspekter att ta hänsyn till. En av de viktigaste aspekterna i arbetet med en lekmiljö är säkerheten, men också att miljön ska vara givande och utvecklande för barn. Lek är viktigt för barns utveckling och därmed även deras användning av utemiljöer för att främja detta. Därför behövs kunskap för att barn ska få ta plats och vara en del av att skapa de miljöer de själva eftersträvar.

Examensarbetet fokuserar på att undersöka förhållandet mellan säkerhet och kvalitet på lekplatser och utforska om betoning på det ena området utesluter det andra. Målet är att undersöka på vilket sätt säkerhet påverkar lekplatsens kvalitet.

Resultaten och slutsatserna ger insikter i hur man integrerar säkerhetsåtgärder och utmanande element på lekplatser. Genom att kombinera forskningsbaserade grunder tillsammans med standarden SS-EN 1176 finns en möjlighet för att skapa en säker och samtidigt utmanande lekmiljö om kunskapen om detta sprids inom utemiljöbranschen så att en balans kan skapas mellan dessa. Det är viktigt att säkerheten integreras i lekmiljön utan att den ska ta över och styra den.

Abstract

Creating and managing playgrounds today entails numerous challenges, which is a complex process with many aspects to consider. One of the key aspects in the work with a play environment is safety, as well as ensuring that the environment is enriching and developmental for children. Play is crucial for children's development, and thus, their utilization of outdoor spaces to promote this. Therefore, knowledge is needed for children to have a place and be part of creating the environments they strive for.

The thesis focuses on examining the relationship between safety and quality in playgrounds and exploring whether emphasis on one area excludes the other. The goal is to investigate how safety impacts the quality of a playground.

The results and conclusions provide insights into how to integrate safety measures and challenging elements in playgrounds. By combining research-based surveys with the Swedish standard SS-EN 1176, there is an opportunity to create a safe and simultaneously challenging play environment if knowledge about this is disseminated so that a balance can be struck between these aspects. It is important for safety to be integrated into the play environment without overshadowing or controlling it.

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1 Bakgrund.....	7
1.2 Syfte & Frågeställningar	9
1.3 Material och metod	9
1.4 Genomförande och avgränsning	10
2 Resultat	10
2.1 Verktyg för bedömning av lekplatsers kvalitet	10
2.1.1 OPEC	11
2.2.2 Lekvärdesfaktor	12
2.2.3 Lek på riktigt	13
2.2.4 Seven C's	15
2.2.5 AVUL och ALM	17
2.2 Vad kännetecknar kvalitet i en lekmiljö?.....	20
2.3 Säkerhetsarbete på lekplatser idag	22
2.4 Relationen mellan säkerhet och lekvärde.....	24
3 Diskussion	31
4 Slutsats	33

Förord.

Att utforska världen genom lek är en förmån som jag haft möjlighet att uppleva under min uppväxt. Jag hade lyxen att växa upp med friheten att springa runt i naturen, där varje träd, buske och sten var en del av min lekplats. "Ut och lek" var inte bara något man sa ibland, det var en del av min barndom, uppväxt och min uppfostran. Det var en tid av äventyr och frihet, där fantasin flödade och leken inte hade några gränser.

Nu i vuxen ålder och förälder till två barn, i en helt annan tid och plats jämfört med min egen uppväxt, funderar jag över möjligheten att själv ge mina barn samma frihet. Detta har fått mig att tänka djupare på vad som saknas på befintliga lekplatser och hur dessa kan skapas för att tillgodose små äventyrare.

I detta examensarbete utforskar jag spänningen och utmaningen mellan att hålla lekplatser säkra men samtidigt ge möjligheter för äventyr och utmanande lek. Jag hoppas kunna hitta en balans mellan dessa två som kan främja en trygg miljö samtidigt som den låter leken vara fri och spännande. Målet är att inspirera till en mer öppen syn på lekplatser där barn kan växa upp med kreativitet, mod och självständighet.

Jag vill också tacka vår fantastiska handledare Märith som hjälpt till att hålla oss på banan och delat sin kunskap, min Mikael för all stöttning under arbetets gång och inte minst under hela min utbildning. Till Karin, med hjärtat full av tacksamhet, tack för ännu en resa ihop.

Jag önskar att detta arbete ska bidra till diskussionen om hur vi ser på och formar miljöer där varje barn kan uppleva den frihet och glädje som jag själv fått förmånen att känna genom min barndoms lek.

*Pernilla Lundqvist
Alnarp 2024*

Förord.

Att skriva det här examensarbetet om leksäkerhet och utmanande lek känns som en naturlig fortsättning på min egen resa, både personligt och professionellt. Min barndom, där jag spenderade mycket tid ute i naturen, har format min syn på världen omkring mig och mina intressen, där äventyr ofta har varit den största lockelsen.

Redan innan studierna till landskapsingenjör påbörjades stötte jag på ämnet leksäkerhet då jag fick gå bredvid min pappa under lekplatsbesiktningar. Efter att studierna avslutades certifierades jag till besiktningsperson inom leksäkerhet och jag gick även djupare in i frågor som rör utformningen av lekplatser. Mitt arbete gav mig massor av frågor att brottas med, både kring säkerhet och hur man får till utmanande lek.

Det här examensarbetet är mitt försök att knyta ihop teoretisk kunskap med praktisk erfarenhet. Jag hoppas verkligen att de resultat och slutsatser jag presenterar här kommer att bidra till att fler förstår vikten av leksäkerhet och hur utmanande lek kan vara en så viktig del för barn och deras utveckling.

Jag vill rikta ett stort tack till vår handledare Märit, dina kommentarer och ditt tålamod har varit guld värt, och alla ni som har delat med sig av era tankar och erfarenheter under vår resa, tack för all hjälp! Ert stöd har varit ovärderligt.

Ett extra tack vill jag ge till dig Pernilla. Utan dig hade detta arbete aldrig slutförts. Din humor, dina reflektioner och din aldrig sinande energi har burit oss båda under denna färd!

Slutligen önskar jag att det här arbetet inte bara blir ett avslut på min akademiska resa, utan också en startpunkt för mer utforskning och diskussion om leksäkerhet och utmanande lek.

*Karin Wiktorsson
Alnarp 2024*

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Miljöns kvaliteter påverkar barns lek och aktivitet och har stor betydelse för barns utveckling. Tillgång till stora ytor, variation och naturliga element främjar varierad lek som stödjer både utveckling och lärande (Jansson & Andersson 2018). Det finns därför tunga argument bakom att arbeta med att skapa lekmiljöer av hög kvalitet för lek, så kallat lekvärde. Vuxna sätter gärna gränser för barns lek, men även riskfylld lek är en viktig del av barns mentala och fysiska utveckling, där barn lär sig att bemästra svårigheter och utvecklas till självständiga individer (Kvalnes & Sandseter 2023). Little och Eager (2010) menar också att barn som tidigt utsatt sig för risker har en ökad förmåga att hantera risker i andra situationer senare i livet.

En typ av lekmiljö som är vanlig är anlagda lekplatser, ofta kommunalt förvaltade. Många lekplatser med varierande storlek och kvalitet har anlagts i Sverige, främst under 1960- och 70-talen (Schneider & Jansson 2023). Antalet lekplatser har dock minskat under de senaste åren och i flera kommuner har mer än varannan lekplats tagits bort. Med en ny trend, som man ser i flera kommuner i Sverige, med större lekplatser men färre till antalet finns en risk för negativ påverkan på barns vardagslek samt rörelsefrihet (Jansson & Andersson 2023). Orsaken till nedläggning av befintliga lekplatser är inte fastställd men en uppfattning från några tjänstepersoner i kommuner är att en blandning av besparingar, bristande underhåll samt nya krav på säkerhet och tillgänglighet har påverkat (Jansson & Schneider 2023). Det handlar alltså till stor del om ekonomiska skäl bakom minskningen. Kommuner har också påpekat att prefabricerad lekutrustning är dyr att köpa in, vilket kan leda till att stora delar av en budget för lek- eller parkmiljöer går till den dyra utrustningen (Jansson et al., 2020). I vissa kommuner har man därför arbetat för att hitta andra, mer kreativa lösningar, än att basera lekmiljöer på prefabricerade lekredskap, något som dock kräver mycket kunskap och engagemang (Jansson et al., 2020).

Det har genom flera decennier förekommit kritik mot lekplatser som fenomen, och mot hur de har utvecklats. Wood (1971) beskrev att många lekplatser hämmar barns utveckling och deras sociala förmågor, då de ofta "låser in" barnen så att de separeras från resten av samhället och annan social interaktion. Dedikerade platser för barnen ses mer som en bekväm lösning för föräldrar och blir därmed en "vuxen-skapad" miljö för barn att vistas i. Barns frihet och spontanitet kan inskränkas då dessa miljöer blir mycket påverkade av vuxnas oro för barns säkerhet (Jansson 2009). Som ett resultat av vuxnas krav på lekplatser samt med stor påverkan från ekonomiska intressen och säkerhetsstandarder riskerar lekplatser och deras innehåll att få begränsat lekvärde för barn (Norén-Björn 1977 se Jansson 2009). Trots kritiken är lekplatser än idag en vanlig lösning på hur barn ska ges tillgång till lekmiljöer.

Det är av stor vikt att motverka allvarliga skador hos barn när de leker på lekplatser, såsom huvudskador och allvarliga frakturer med livslånga konsekvenser (Norton et al. 2004). Lättare skador kan ses som en självklar del av barnens uppväxt, men de allvarliga måste undvikas. Den största orsaken till dödsfall på lekplatser är strypning, men den vanligaste skadan som uppstår är skador orsakade av fall. Innan införandet av stötdämpande underlag orsakade fallskador allvarliga skallskador hos barn, men efter denna implementering har allvarligheten av dessa skador minskat, istället med lättare hjärnskakningar som följd. En lekplats är fortfarande spännande för barn efter införandet av fallskyddsåtgärder och det behövs inte fallhöjder över 4 meter eller betongunderlag för att barnen ska tycka att leken är spännande (Norton et al. 2004).

Redan 1988 hölls ett första möte av en teknisk kommitté, tillsatt av de Europeiska standardiseringsorganen (CEN), för att ta fram förslag till nya europeiska standarder för lekredskap (Sveriges kommuner och landsting [SKL] 2009). Detta för att kunna jobba olycksförebyggande grundat på kända olycksrisker vid barns användning av lekredskap. Arbetet utvecklades vidare, samtidigt som en parallell process pågick i Sverige för att ta fram en nationell standard som det svenska standardiseringsorganet Byggstandardiseringen stod för. Under tiden som arbetet pågick i Europa presenterades ett färdigt förslag till en svensk standard som antogs 1989 som den första nationella standarden för lekredskap. Utvecklingen av en internationell standard fortsatte och den europeiska standarden blev slutligen klar och fastställdes 1999. Den svenska standarden från 1989 drogs då tillbaka för att ersättas av den nya som antogs av Sverige samt 18 andra europeiska länder.

Då de flesta lekplatser i Sverige har varit, och fortfarande är, öppna dygnet runt för alla besökare, även på skolor och förskolor, ställs krav på säkerhet då leken ofta inte är övervakad av vårdnadshavare eller andra vuxna. Ett undantag är bygglekplatser som kräver ständig bemanning av vuxna samt har begränsade öppettider (SKL 2009). Att arbeta med lekplatser kräver därför att kunna hantera frågor som rör säkerhet och risk, vilket ofta har inneburit fokus på den svenska och europeiska standarden för säkerhet på lekredskap. Frågor kring säkerhet är dock komplexa och berör både barns behov av skydd och av utmaning och riskhantering. Flera studier har visat på att de säkerhetsinriktade lekmiljöer som skapats på senare år inte ger tillräckliga lekvärden och utmaningar för barn (Woolley & Lowe 2013). Det kan till exempel vara viktigt att dra en tydlig gräns mellan risker som barn kan hantera och dolda risker eller faror för att skapa möjligheter för hälsosamt och väl hanterat risktagande (Jansson och Andersson 2018). Det finns ett behov av att utveckla arbetet med lekplatser för att inkludera befintliga intressanta miljöer för lek och att undvika ensidiga lekmiljöer. Balansen mellan dessa två aspekter, utmanande men säker lekmiljö, kräver mer uppmärksamhet för att främja att barn får tillgång till lekmiljöer av hög kvalitet.

1.2 Syfte & Frågeställningar

Uppsatsen syfte är att undersöka hur lekplatser kan uppnå både grundläggande krav på säkerhet och på kvalitet för barn, främst med fokus på lekvärde. Målet med arbetet är att jämföra forskningsbaserad kunskap om lekplatsers kvalitet och lekvärde med kraven för säkerhet som implementeras på lekplatser enligt svensk standard.

Frågeställningarna nedan har därför formulerats för att undersöka detta:

- Vilka faktorer spelar roll för lekplatsers kvalitet?
- Hur bedöms säkerheten på svenska lekplatser?
- På vilket sätt kan säkerhetskraven påverka lekplatsers kvalitet?

1.3 Material och metod

Arbetet bygger på en litteratur- och dokumentstudie.

Litteraturstudien omfattar studier av forskningsbaserade artiklar som fokuserar på lekkvalitet och lekvärde samt artiklar som hanterar mötet mellan säkerhet och lek, vilka har sökts, jämförts och sammanställts för att undersöka vilka kvaliteter som är viktiga på en lekplats. Anteckningar med relevant information har tagits löpande under arbetets gång och diskuteras mellan författarna innan det fördes in i arbetet. Vidare har en dokumentanalys utförts där lagtexter, föreskrifter, myndighetsrapporter samt standarder undersökts för att få en bild av hur säkerheten påverkas på svenska lekplatser och vilka krav som måste uppfyllas.

Studien granskar standarden SS-EN 1176 tillsammans med relaterad litteratur för att identifiera vilka säkerhetsrisker som kan påträffas på lekplatsutrustning. Utifrån detta undersöker uppsatsen potentiella konflikter och möjligheter i mötet mellan krav på säkerhet och behov av utmaningar och riskhantering.

Flera artiklar har funnits genom granskning av referenslistor, då dessa artiklar inte hittades i databassökningar. Det finns därmed en möjlighet att några artiklar har blivit förbisedda på grund av uteblivna sökord. Urvalet av artiklar utgick från studiens titel och sammanfattning. Detta kan ses som en svaghet då författarna främst granskat sammanfattningen om titeln ansågs vara relevant för syftet. Föreliggande studies resultat hade eventuellt påverkats om författarna hade kunnat avsätta mer tid till artikelsökning och granskning. Vidare har även relevanta artiklar som blivit rekommenderade av handledaren använts.

Databasen ResearchGate innehåller många vetenskapliga artiklar inom aktuellt område. Under sökning i denna databas ges även rekommendationer om liknande ämnen som berör de sökorden som använts. Flera artiklar som använts som referenser i detta arbete har lokaliserats på detta sätt och hade eventuellt inte påträffats utan denna funktion.

Sökord som använts: Risky play, lekplatser olyckor statistik, playground safety, säkerhet lekplatser, barns lekmiljö, socialstyrelsen skador barn, lekvärde, barns utveckling lek

1.4 Genomförande och avgränsning

I studien har endast svenska standarder och regelverk beaktats när det gäller säkerhetsaspekten. I studier om barns lek och riskfylld/utmanande lek har studier från flera olika länder använts, då barns sätt att leka inte begränsas av nationalitet.

Studien är inte begränsad endast till prefabricerade redskap utan studerar undersökningar som utreder barns lek på de material och platser som de funnit lekfyllda, vilket inte är begränsat till endast permanent installerad utrustning.

Uppföljning av standardens användning, exempelvis en undersökning av svenska besiktningresultat, har inte gjorts då arbetet sträcker sig utanför storleken för denna uppsats.

2 Resultat

2.1 Verktyg för bedömning av lekplatsers kvalitet

Trots många studier om kvalitet i barns lekmiljöer implementeras inte alltid kunskapen i planering, gestaltning, byggande och förvaltning. Jansson och Andersson (2018) menar att en orsak till detta kan vara att det saknas utvecklade verktyg för att överföra kunskap till praktiken. Verktygen kan ha flera funktioner där en av dem kan vara att visa på vad som kan utvecklas på en lekplats för att kvaliteten ska kunna höjas.

Några analysverktyg som finns idag som kan användas för att bedöma kvaliteten hos lekmiljöer har ofta sitt ursprung i utemiljöer på förskolor, såsom OPEC - Outdoor Play Environment Categories, Lekvärdesfaktorn och "Seven Cs." De kan dock också till viss del användas även för andra typer av lekmiljöer (Jansson & Schneider 2023).

2.1.1 OPEC

OPEC-verktyget grundar sig i kunskapen om hur viktigt utomhuslek i rymliga och varierande gröna miljöer är för barn. Detta verktyg är framtaget för att värdera miljön i förskolegårdar men kan också användas mer generellt om barns utemiljöer utifrån ett barnsperspektiv. Vid planering och utvecklingsarbete kan kunskap saknas hur man bäst tillämpar en lekmiljö, och vilken mark som är bäst lämpad att användas vid utomhuslek. Mårtensson (2013) menar att många lekmiljöer har många möjligheter för en välutformad lekmiljö men att man under utformningen av miljön inte har tagit rätt åtagande under gestaltningen, detta möjligtvis pga. avsaknad av kunskap inom området. Ibland kan utformningen göra så att det försvåra det sociala samspelet och därför skapa ett avbrott i leken. För mycket lekutrustning på en begränsad yta kan skapa en intensiv lekmiljö som engagerar vissa barn, men samtidigt kan det bli svårt för andra barn att delta. För att utveckla säkra, inkluderande och hälsofrämjande lekmiljöer som tar till vara på de positiva hälsoeffekterna av lek behöver arbetet vara förankrat i en djup förståelse av lekens ursprung och hur den utvecklas.

Outdoor Play Environment Categories (OPEC)	
A. Utomhusarean:	
1 poäng	<1200 m ²
2 poäng	1200-3000 m ²
3 poäng	>3000 m ²
<i>alternativ</i>	
1 poäng	< 2000 m ²
2 poäng	2000-6000 m ²
3 poäng	> 6000 m ²
B. Andelen yta med buskar, träd och kuperad terräng:	
1 poäng	lite/icke-existerande
2 poäng	<hälften
3 poäng	≥hälften
C. Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lekytor:	
1 poäng	Ingen integration. Öppna ytor, vegetation och lekytor finns i separata delar av miljön.
2 poäng	Något av följande karakteristika: a) Det finns träd eller buskar intill lekytorna b) De öppna ytorna ligger mellan lekytorna.
3 poäng	Både a) och b) i <i>alternativet</i> för 2 poäng.
Not. De två alternativen i spektret för arean är anpassat till hur variationen i denna variabel såg ut i specifika regioner där studier genomförts.	

Figur 1. OPEC - Outdoor Play Environment Categories. Poängssystem från 1-3 som används för att värdera en utemiljös lekpotential. Mårtensson (2013)

Den första punkten, (A) som utvärderas i OPEC är utomhusarean, vilket står för det faktiska mått på ytan som barnen har tillgång till. Utomhusytan representerar den tillgängliga ytan för barnens utomhusaktiviteter. En generös yta ger möjlighet för utforskning och tillhandahåller

barnen tillräckligt med utrymme och överblick för mer energiska lekar. Om större områden är täckta av vegetation gynnas också växtligheten med bättre förutsättningar att bibehålla sin livskraft. Den andra punkten, (B) mäter hur stor del av den totala utomhusytan som utgörs av områden med växtlighet, exklusive gräsytor. Naturen som byggsten i lekmiljön bidrar till många goda möjligheter för platsen för att främja lek och social interaktion. Tredje och sista punkten (C), handlar om integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lekytor. Fokuset ligger på hur ett varierat och balanserat landskapet är av olika typer av ytor som påverkar aktivitetsnivån över hela området. Genom att placera öppna ytor och växtlighet nära lekområden skapas en mer flexibel lekmiljö där varje barn har möjlighet att delta och påverka lekens förlopp. Punkterna utvärderas sedan med hjälp av inventering på plats, flygfoton, GIS samt komplettering från personal på förskolan (Mårtensson 2013). OPEC har möjlighet att ge både tekniska anvisningar och att informera om lekmiljöns förutsättningar. Man har som användare av verktyget en möjlighet att få på sig nya glasögon för att se förutsättningar för lek i miljön, då man kan se miljödimensionerna från ett barns perspektiv och därifrån ta beslut gällande utveckling av urbana miljöer. Mårtensson (2013) tar också upp vikten av att barn bör ha tillgång till platser där det finns möjlighet att upptäcka naturen då man ser en både kortvarig och långvarig effekt av utevistelse i naturen. Detta lägger även en grund för en aktiv utomhuslivsstil även som vuxen.

2.2.2 Lekvärdesfaktor

Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö skapades för att användas vid granskning av bygglovsritningar av förskolegårdar för att möjliggöra en så hög lekkvalitet som möjligt vid byggandet eller renovering av utemiljöer tillhörande förskolor. Verktyget lanserades då Malmös miljöprogram fastslog riktlinjerna med följande mål ”Att alla barn ska ha möjlighet att leka utomhus i hälsosamma och inspirerande miljöer”. Malmö stads förskolegårdar ska ha en yta tillgänglig för lek och utevistelse, en så kallad friyta, på minst 30 kvm per barn. Med Malmös höga tryck på förskoleplatser är det dock svårt att tillgodose denna yta till alla barn om dessa krav på friyta ska uppfyllas. Kan en hög lekkvalitet med variationsrikt innehåll skapas även på de något mindre förskolegårdarna kan man i vissa fall acceptera fler barn på en mindre yta än det som krävs. För att få ett underlag för att skapa riktlinjer gjordes ett arbete med att inventera ett tjugotal förskolegårdar där man efter inventeringen drog slutsatser om vad ett acceptabelt lekvärde skulle utgöra (Wallby 2011).

Kvalitetsaspekterna inom lekvärdesfaktorn fungerar som vägledning under projekteringsfasen samt för den löpande förvaltningen av förskolans utemiljöer. Dessa kvalitetsaspekter är indelade i sju delar och poängsätts mellan -1 och +1:

Friyta - Yta där barn kan röra sig, där cykel/bilparkering eller förråd inte räknas in. Ytan bör uppfylla 30 kvm/barn.

Zonering av gården - Gården ska ha tre zoner, en trygg, en vidlyftig och en vild. Området närmast huset ska vara en plats för trygghet, lugn och ro. Här bör sittplatser och bord finnas. Lugnare lekar såsom sandlådor, lekhus eller odlingar är också önskvärt i denna zon. I den

vidlyftiga zonen ska det finnas plats för rörelsefri lek. Lekredskap med balansgång, rutschkanor, gungor, och klätterlek. Kullar och terräng kan öka den vidlyftiga leken. Utanför den vidlyftiga leken ska den vilda zonen infinna sig, där det ska innehålla en vegetation som går att leka i och med samt en varierad topografi. Barnen ska kunna hitta en plats att få leka ifred från vuxnas ögon.

Tillgänglighet - Rörelsehindrade ska kunna ta sig omkring på större delar av förskolegården. Rätt markmaterial för att skapa en så tillgänglig yta som möjligt till de flesta lekutrustningar. Några av lekredskapen ska vara möjliga för rörelsehindrade att använda på egen hand.

Vegetation och topografi - Miljön i förskolegården ska ha en varierad topografi samt innehålla vegetation som det går att leka i. Vegetationen ska vara varierande och de ska finnas områden att leka både i sol och skugga.

Integration av lekutrustning i förskolegårdens landskap - Lekredskapen bör integreras i förskolegårdens vegetation, där naturliga element såsom stockar och kullar ska komplimenteras till varandra.

Möjlighet till omvärldsförståelse - Barnen bör kunna se och uppfatta förändringarna i årstiderna på gården. Det bör finnas material för barnen att leka med, såsom sand och vatten. Odlingslådor och möjlighet för barnen att följa kretsloppet.

Samspel mellan ute och inne - Fönster bör vara placerade så att även små barn kan titta ut. Det ska finnas ett samspel mellan inne och ute och man kan med lätthet flytta ut den pedagogiska verksamheten.

Resultatet av Malmö stads inventering gav att även en liten förskolegård genom förbättringar kan uppnå lika höga lekvärden som en större gård genom att man arbetar med innehållet på gården. Man menar att med en god planering finns de möjligheter att skapa goda lekmiljöer även på de gårdar som ligger i innerstadsområden där större ytorna inte finns att tillgå. Vid nybyggnation ska friytan alltid uppnås men man har då också andra förutsättningar för att skapa en miljö med höga lekvärden om man redan i projekteringsstadiet kan planera rätt förutsättningar (Wallby 2011).

2.2.3 Lek på riktigt

I dokumentet "Lek på riktigt" (Örebro kommun 2018) ges en målbild på hur en bra lekmiljö kan se ut. En miljö som lockar många besökare av olika åldrar, förmågor och intressen. Lekmiljöer fungerar som en central mötesplats och erbjuder olika aktiviteter och möjligheter för olika behov och preferenser. I städer som bara blir tätare och tätare är flexibilitet och

mångfunktionella lekredskap viktigt, där till exempel stenar kan användas för en mängd olika ändamål. En plats där barnen får styra leken och inte designen på platsen.

En miljö att sträva efter är mer än bara en samling lekredskap på en plan yta, ett leklandskap där naturliga och tillverkade element samverkar för att skapa en rikare upplevelse. En varierad topografi och grönska bidrar till attraktiviteter och stimulerar till olika typer av lek och sociala aktiviteter. En ideal lekmiljö erbjuder en atmosfär där besökare trivs och känner sig avslappnade, och där leken kan fortsätta och utvecklas dag efter dag. Den är rik och varierad, grundad i en förståelse av lekens betydelse för barns lärande och utveckling. Det är platser där starka och positiva barndomsminnen skapas och där barn och unga kan interagera med miljön för att skapa sina egna upplevelser och sätta sina egna spår på platsen (Örebro kommun 2018).

Affordances är ett begrepp som är väsentligt när det gäller lekmiljöer och myntades av James Gibson på 70-talet. Det handlar om föremålets olika användningsmöjligheter som oftast sträcker sig bortom dess ursprungliga funktion. Till exempel kan en parkbänk inte bara användas för att sitta på utan också för att hoppa ifrån, som ett bord för att leka med sand på eller som en del av fantasilekar. Barn är inte lika begränsade av regler som vuxna när det gäller användningen av föremål och har en stor fantasi. Enkla föremål som stenar och pinnar är särskilt värdefulla i lekmiljöer eftersom de kan symbolisera nästan vad som helst och uppmuntrar till kreativ lek. För att skapa mångsidiga lekmiljöer av hög kvalitet är det viktigt att ta hänsyn till *affordances* och undvika lekredskap som är begränsade till en specifik användning eller åldersgrupp (Örebro kommun 2018).

Örebro kommun (2018) listar dessa viktiga kvaliteter för hur en målbild av en lekmiljö bör se ut:

En attraktiv lekmiljö – en omtyckt plats som är intressant och trivsamt. Platsen är också viktigt för tillgängligheten och möjligheterna att ta sig till och från platsen. Här spelar också trygghet och trivsel på platsen stor roll. Placering av platsen har betydelse då man vill nå ut till så många som möjligt, att föredra är om lekmiljön ligger nära förskola/skolor eller nära bostadsområde där man förväntar sig många förbipasserande. Lokalklimatet är avgörande hur platsen upplevs, faktorer som sol, skugga, vind och lä kan påverka hur platsen upplevs och kan ha betydande roll för hur populär platsen blir. Andra störande faktorer som buller från nära trafik är viktiga att ha i åtanke då detta gör att trivseln minskar och man skapar oro för barnens säkerhet. Även om det inte finns specifika regler för bullernivåer vid lekmiljöer, kan det vara rimligt att tillämpa samma riktlinjer som för buller vid bostäders uteplatser, där ljudnivån inte bör överstiga 50 dBA. Platsen ska vara inbjudande och välkomnade, utformningen av entréer med informationsskyltar kan vara en betydelsefull del. Lekredskapen ska tydligt visa med sin utformning att platsen är till för barn där man är inbjuden till att komma och leka. Temalekplatser med specialdesignade lekredskap ger särskilt stark och positiv inbjudan till lek. Miljön är genomtänkt och tydliggör att platsen är avsedd för barn och visar på att deras lek är viktig. Ovanliga lekredskap skapar karaktär och kan ge det en

identitet som ger platsen en unik själ. Fokus ska inte enbart ligga på lekredskap utan bör ligga på själva leken, detta menar man på att man kan uppnå genom att se ett helhetsperspektiv på området, där den omgivande miljön speglar lika stor roll. Örebros kommun nämner också OPEC och de studier som gjorts på hur viktig vegetation, topografi, tillsammans med storlek på ytan är för att skapa dessa attraktiva lekmiljöer.

Sociala värden – en plats som bidrar till gemenskap med sociala möten både för barn och vuxna. En varierad miljö skapar en plats många vill stanna på och återvända till. Många barn uppskattar att träffa och leka med andra barn när de besöker lekplatser. Därför är lekmiljöer som uppmuntrar till samarbete och grupplek viktiga. Till exempel är en bred rutschkana mer funktionell än en smal eftersom det är roligare att åka tillsammans med andra än ensam. Många barn tycker också om när föräldrar eller vuxna deltar i leken, så det är viktigt att ta hänsyn till vuxenmedverkan vid utformningen av lekmiljöer.

Kreativa värden – Lekmiljöer ska uppmuntra till fantasi och kreativitet, där tillgång till löst material är en av de viktigaste tillgångarna i en rik miljö. Rumslighet där olika typer av lekar får ske, där lugna lekar behöver avskärmning från de mera aktiva lekarna. Sand och vatten kan skapa höga lekvärden för barn även högt upp i åldrarna samt stora dynamiska ytor som kombineras med vatten kan stimulera många kreativa fantasilekar. Vatten är det material som har högst lekvärde av allt, i alla sina former, stilla, rinnande, sprutande, men även som snö och is.

Nya upptäckter – Platsen ska skapa nyfikenhet och väcka till utforskningslust. Mindre barn har en naturlig impuls att upptäcka världen runt omkring sig. Tillgång till bärbuskar, blomsterängar eller platser med ”geggamoja” kan tillgodose dessa behov.

Rörelseglädje – en plats som spelar en viktig roll i att främja fysisk aktivitet hos barn är en plats där det finns möjlighet att utmana sig själv. Det är viktigt att kunna testa, misslyckas och till slut bemästra utmaningen man tar sig an. Miljön behöver stimulera till olika typer av aktiviteter för att erbjuda variation och utmaning. Detta kan skapas med exempelvis topografi, öppna ytor samt olika lekredskap där klättring och balansgång bidrar till viktiga utmaningar. Platsen ska erbjuda utmaningar som passar alla barn i olika åldrar och med olika färdighetsnivåer.

2.2.4 Seven C's

Seven C's är en guide som informerar bland annat lärare, projektörer och föräldrar om hur utomhusmiljöer kan utformas för att gynna utvecklingen hos barn mellan 2 och 5 år (Herrington, S. et al. 2006). Innehållet i guiden baseras på en undersökning av lekmiljöer utomhus i Vancouver och utfördes under en femårsperiod. Studien fokuserade på den yngre målgruppen då tidigare forskning har visat på att just dessa år är speciellt viktiga för barns utveckling gällande de saker som kan gynnas av fysisk rörelse såsom bland annat nyfikenhet, fantasi, minne, språk och samarbete. Det anses även vara av stor vikt att gynna fysisk rörelse

då studier från Kanada, Europa och USA visar en tydlig minskning av grovmotoriska färdigheter hos små barn vilket i sin tur leder till problem med fetma hos skolbarn. Baserat på fynden i undersökningen har sju viktiga egenskaper i lekmiljöer utomhus lyfts fram som speciellt viktiga för barns utveckling:

Character/Karaktär – En karaktär som definieras av den generella känslan och designintentionen av utemiljön. Dessa delas upp i fyra olika karaktärer: modern, naturlig, modulär samt återanvändbar. Den moderna karaktären beskrivs som en design där fokus ligger på funktion och mekanismer som finns i landskapet och i eller på byggnader. Den naturliga innebär att den varierande utemiljön, med de olika årstiderna och väder, får styra och innefattar även en miljö som barnen själva har möjlighet att kontrollera och manipulera, t.ex. genom att kunna bygga kojor eller gräva i sanden. En modulär karaktär är en lekplats med prefabricerad utrustning, en modul, som dominerar lekytan. Slutligen beskrivs den återanvändbara karaktärer som innebär att ytor som initialt inte var avsedda för ändamålet att lekas på av någon anledning har ändrats till att bli detta, t.ex. en parkeringsplats som blivit en skateramp.

Context/Sammanhang – Detta beskrivs som mötet mellan den stora världen och den lilla, lekplatsen och ytorna som omger den och samspelet dessa emellan. Det är viktigt att differentiera mellan lekytor som befinner sig mitt inne i en stad eller ute på landet. Mikroklimat spelar en stor roll där en skuggig plats jämfört med en solig plats gör en enorm skillnad för lekande barn. Det spelar även en stor roll huruvida platsen är tillräckligt stor för andelen barn som ska vistas på den. Är ytan för liten så leder det lätt till aggression, humöret, vilken typ av lekar som uppstår samt mängden utförd grovmotorik. I denna studie beskrivs 14m² per barn som ett minsta mått för att tillgodose barnen med tillräckligt utrymme. Även omgivande ytor ska beaktas vid utvecklingen av nya lekytor, såsom en vacker utsikt från en taklekplats eller en avlastningsplats för lastbilar som kan vara väldigt spännande för barn även om vuxna ofta funnit dessa störande.

Connectivity/Kontakt – Denna del beskriver den fysiska, visuella och även den kognitiva kontakten av själva lekytan. Att skapa en yta som bildar en enhet, såsom exempelvis vägar som bygger samman lekytan till en enhet, gynnar den kognitiva utvecklingen. Detta då barnet vid betraktande av andra barns rörelser på ytan skapar sig en förståelse för mönster och logiska samband. Dessa vägar bör vara förgrenade och bestå av flera olika sorters former och även bredd samt underlag för att skapa variation vilket uppmuntrar barn att träna sig på att ta beslut samt erbjuda något för alla. Även kontakten till omgivande miljö är viktig. Att visuellt kunna få kontakt med platsen innan barnen kommit fram till den lockar dessa till lek.

Change/Förändring – En viktig aspekt för att skapa en lyckad lekmiljö är att bidra med variabla ytor. Detta innebär att ytan ska kunna användas av många barn på en gång eller väldigt få barn. Det behövs även ytor för barn som inte vill delta i den mer aktiva leken utan behöver dra sig undan och vara för sig själv en stund eller för att kunna prata enskilt med en kompis. Här kan t.ex. möjlighet att bygga kojor vara en viktig del, just för att både skapa en känsla av att påverka sin egen miljö, men också för att få en yta för att komma undan. En

annan viktig förändring är vegetationens förändring över tid då små barn är intresserade av hur saker växer och förändras. Även andra föränderliga material såsom sand, lera och grus är intressant att plocka och leka med.

Chance/Chans/Flexibilitet/Möjlighet – Att ha känslan att få påverka sin egen miljö är viktigt i barns utveckling. Att få gräva, forma, flytta, pressa och hälla sand eller vatten hjälper till i utvecklingen av barns finmotorik, rörlighet och fantasi. En annan chans, eller möjlighet, som kan skapas är att spontant kunna upptäcka saker som inte syns från början. Här är det viktigt att tänka sig hur och vad ett barn faktiskt fysiskt kan se och föreställa sig vad någon på 80-100 cm kan se och vilka spänningar som kan skapas av detta, t.ex. med en låg häck eller några större stenar.

Clarity/Tydlighet – Att beakta barnens rörelser under lek är viktigt för att skapa en tydlighet av vad som är möjligt att göra på platsen. Genom att gestalta en plats som skapar ett sammanhang och som baseras på barnets naturliga rörelser premieras jämfört med en plats som upptas av exempelvis ett stort lekredskap som skymmer sikten samt hindrar rörelsen över platsen.

Challenge/Utmaning – En lekyta ska innehålla både fysiska men även kognitiva utmaningar för barn. En avsaknad av detta har visat sig vara den största anledningen till en ökad risk för mobbing. En utmanande yta krävs även då barn använder lekytan på alla tänkbara sätt de kan föreställa sig, men en variation är viktig så att ytan inte är för enkel, men inte heller för svår för de som inte utvecklat färdigheterna än. Några exempel kan vara en enkel balanslek för de yngre barnen, där mer avancerad klättring kan finnas för de äldre barnen, att bygga med sand, rulla ner för en gräskulle, krypa genom ett rör eller klättra upp och sedan hoppa ner för en sten.

2.2.5 AVUL och ALM

Ett analysverktyg som har utvecklats särskilt för lekplatser är verktyget AVUL, detta verktyg tar hänsyn till olika sätt att värdera lekutrustning, ytor, vegetation och kringliggande miljö. Verktyget kan ha flera funktioner där en av dem kan vara att visa på vad som kan utvecklas på en lekplats för att kvaliteten ska kunna höjas. (Jansson & Schneider 2023). Vid användning av detta verktyg poängsätts ytor som ska bedömas utefter vilka kvaliteter de uppfyller.

Jansson och Schneider (2023) har vidareutvecklat ett verktyg tidigare presenterat av Jansson och Andersson (2018) till ALM, analysverktyg för lekmiljöer. Verktyget har visat sig vara användbart i flera faser när man har testat verktyget med tjänstepersoner.

ALM beskriver vilka kvalitéer och egenskaper en lekplats bör ha för att vara av hög kvalitet enligt sammanställd forskning, med fokus på flera aspekter av hållbarhet, lekvärde m.m.

Denna information kan användas för att värdera lekmiljöns egenskaper. ALM består av tre huvudkategorier med flera underkategorier där man beskriver olika kvaliteter, se Tabell 1. Dessa totalt 18 kvaliteter går att bedöma med ett poängsystem där en viss poäng ges för varje uppfyllt kriterium. ALM beskriver olika aspekter av lekplatskvalitet, inklusive övergripande utformning, innehåll, tid och förändring, sociala dimensioner, barns perspektiv och utveckling, samt förutsättningar för specifika lekaktiviteter. Verkyget omfattar även geografisk kontext och strategier för hållbar utveckling av lekplatser. Det kan vara svårt att använda ett analysverktyg med poängsystem till en lekplats av flera skäl, bland annat eftersom storleken och innehållet ofta är grunden till höga poäng (Jansson och Schneider 2023). En liten lekplats, med få men höga kvalitéer, kan få färre poäng än de större lekplatserna som har många men lägre kvalitéer. Detta kan då förstärka trenden med att de mindre lekplatserna tas bort vilket man vill undvika då dessa kan vara viktiga i samhället.

Jansson och Schneider (2023) anser att analysverktyget ALM inte är avsett att definitivt avgöra planering, gestaltning eller förvaltning av lekplatser. I stället syftar det till att ge en förståelse för vad som utgör kvalitet och att kunna ge en bred kunskapsbas för utvecklingen av lekplatser. Verkyget kan också tjäna som ett viktigt diskussionsunderlag inför planering, gestaltning och förvaltning av lekplatser. Jansson och Schneider (2023) pekar även på vikten av att involvera olika yrkesgrupper och roller i dessa diskussioner för att säkerställa bred kunskapsbas samt att lyfta frågor om barns utemiljöer både inom förvaltande organisationer och bland användare.

Tabell 1. ALM verktyget av Jansson och Schneider (2023)

		Kvalitet	Beskrivning av kvalitet
Lekmiljöns egenskaper	Platsens kvaliteter och påverkbarhet	Varierad topografi	Lekmiljön har en varierad topografi med kullar, backar, åsar, bergsknallar eller andra höjdskillnader.
		Vegetation	Lekmiljön innehåller lekvänlig vegetation såsom klätterträd, lekbuskage, klippta gångar i högt gräs mm. Lekmiljöns vegetation gör att maximalt hälften av himlen är synlig där barn vistas mest.
		Löst material	Det finns tillgång till löst material som lämnas vid skötselinsatser, ligger framme eller läggs i en låda: klossar, sand, pinnar, slanor, kottar, löv, stenar, bär osv.
	Inkludering	Landskap	Lekmiljön har en god utformning där lekredskap eller andra strukturer är integrerade i landskapet, utnyttjar höjdskillnader, har koppling till vegetation osv.
		Tillgänglighet	Lekmiljön har valmöjligheter genom flera olika platser för lek, möten och avkoppling. Eventuella bollplaner dominerar inte ytan. Miljön har utformats för att ge meningsfulla möjligheter och sammanhang för personer med olika funktionsvariationer, som markmaterial med god framkomlighet, olika vägval, visuella kontraster, kompisgunga, toalett osv.
		Mötesplats	Lekmiljön erbjuder mötesplatser med belysning, ett urval sittplatser, bord, grillplats mm. Utformningen är inkluderande, till exempel genom tillgång till vegetation eller strukturer utan tydligt programmerade funktioner.
	Möjlighet till omvärldsfrståelse	Tid och förändring	Lekmiljöns möjligheter förändras över årstider och väderlek: åka pulka, hoppa i vattenpölar, leka med höstlöv, äta bär osv. De fyra elementen (jord, eld, luft och vatten) finns representerade, exempelvis som odling, eldplats, vindflöjel och vattenlek. Byggda element, sandkvalitet mm hålls i gott skick för sin funktion.
		Ekosystemtjänster och artrikedom	Lekmiljön främjar biodiversitet och ekosystemtjänster: fågelholkar, insekshotell, äng, död ved, fjärilsrabatt, öppen dagvattenhantering, odling mm. Skötseln av vegetationsytor är anpassad för att ge artrikedom och lekmöjligheter.
		Naturliga material	Lekmiljön har ett innehåll av naturliga och giftfria material, återvunnet material och/eller är platsbyggd. Det finns en variation av genomsläppliga markmaterial, begränsad omfattning av hårdgjorda ytor samt minimalt med gummasfalt och konstgräs.
	Karaktär	Rymlighet	Platsen erbjuder utrymme för rörelse i många olika riktningar och möjligheter till rörelsefylld lek, som att springa, klättra, gunga, balansera, åka rutschkana, tumla runt eller rulla nerför en kulle.
		Rumslighet	I lekmiljön finns en varierad rumslighet som ger valmöjligheter i leken, med olika platser eller zoner, formade exempelvis av olika naturliga material, vegetation eller topografi.
		Variation	Det finns en variation i miljön och dess lekmöjligheter med utmaningar för olika åldrar, dels genom platsbyggda, bevarade, återvunna eller på annat sätt unika strukturer och platser, dels genom varierat växtmaterial och variation i skötselinsatser. Lekmiljön upplevs som en plats med platsspecifika eller unika kvaliteter och uttryck.
Lekmiljöns geografiska kontext	Platsens sammanhang	Tillgång och närhet	Tillgången till andra vardagsnära lekmiljöer och funktioner i närheten är god. Från lekmiljön kan 300 meter till närmaste grönområde, lekstråk eller lekplats vara ett riktvärde, beroende på hur mycket trafiken hindrar och hur mycket gång- och cykelvägar främjar rörelsefrihet. Även närhet till bostäder, förskolor och skolor eller rekreation, kultur och service är god.
		Placering och omgivning	Lekmiljöns direkta placering bidrar till att göra den till en trivsamt plats: i anslutning till vegetation eller grönområden samt utan förbipasserande fordonstrafik och möjlig att nå via gång- och cykelväg.
		Barns möjlighet till egna platser	Barn har tillgång till natur eller andra lekvänliga platser, på eller i direkt anslutning till lekmiljön. Barn ges där möjlighet att hitta och skapa egna platser, genom exempelvis lekvänlig vegetation och löst material.
Strategier	Barnvänlighet och metoder	Samarbete och ansvar	Den som förvaltar lekmiljön har en helhetssyn och tar ansvar för en barnvänlig miljö och ett barnperspektiv generellt, och samarbetar med aktörer som är viktiga i det sammanhanget.
		Barns perspektiv	Den som förvaltar lekmiljön har involverat barn och andra, gärna de framtida användarna, i utvecklingen av lekmiljön. Där har de kunnat påverka planer (planering, utformning) och/eller lekmiljön konkret (anläggning, skötsel).
		Rutiner	Lekmiljöns förvaltare har tagit fram strategier, rutiner eller riktlinjer för utvecklingen av lekmiljöer och tillämpar dessa.

2.2 Vad kännetecknar kvalitet i en lekmiljö?

Janson och Schneider (2023) belyser att de inte finns ett enkelt sätt att utvärdera och analysera kvaliteten hos lekmiljöer, till exempel för att utvärdera tillgängliga lekplatser och identifiera potentiella förbättringsområden, kan vara utmanande, särskilt med tanke på lokala variationer och möjligen unika egenskaper. För att få en djup förståelse för kvaliteten hos en plats, vare sig det är en lekplats eller någon annan lekmiljö, kan det krävas omfattande undersökningar. Detta kan vara att studera hur platsen används, intervjuer med dess användare och demografiska analyser. Att bedöma och analysera kvaliteten hos lekmiljöer och identifiera potentiella områden för förbättring kan vara en utmanande process, särskilt med tanke på de lokala variationerna och eventuella unika egenskaperna.

Under de senaste åren har behovet av både kvalitet och kvantitet i barns utemiljöer fått ökad uppmärksamhet (Jansson & Schneider 2023). Kritik har riktats mot Plan- och bygglagens formuleringar gällande lekmiljöer då de inte specificerar tydliga eller mätbara krav. Enligt lagtexten krävs att det finns tillräckligt med friyta lämplig för lek och utomhusvistelse på tomten eller i dess närhet om den ska bebyggas med bostäder, fritidshem, förskola, skola eller annan liknande verksamhet. Om det inte finns tillräckligt med utrymme för både friyta och parkering ska prioritet ges åt friytan. Beslutet om vad som anses vara tillräcklig friyta åligger alltså åt varje enskild kommun. De små lekplatser kan erbjuda begränsat lekvärde och rymmer inte alltid alla, inte både flickor och pojkar, dock kan de ändå ibland fungera väl för lek och utomhusaktiviteter.

Kvaliteterna som premieras i verktyget ALM, Tabell 1, är baserade på underlag från flera olika källor såsom tidigare nämnda verktyg som behandlar barns lek (Jansson och Schneider 2023). Majoriteten av dessa kvaliteter handlar om vikten av god tillgång till vegetation och en återkommande aspekt i litteraturen behandlar hur naturliga miljöer bidrar till att höja lekplatsers kvalitet. Wood (1971) förespråkar likt många andra att naturliga lekmiljöer är att föredra. Det är viktigt att kunna röra sig fritt och där olika terränger främjar lek när barnen rör sig uppför, nedför och över öppna ytor, koordinerar sina rörelser samtidigt som de beräknar fart och även beräknar vilken sats de måste ta för att ta sig över terrängen (Mårtensson 2004). Genom att rulla, kana och ta fart på lutande ytor tränas kroppskontrollen.

En annan viktig del i lekmiljön är möjligheten för barn att försvinna för att sedan dyka upp igen, genom vegetation, lekhus och redskap i jämförelse med ett öppet landskap där barn kan ha det svårare att bemästra en lekaktivitet (Mårtensson 2004). Möjlighet att gömma sig skapar leklust och känsla av att själv styra sin lek. Vegetation på platsen skapar många möjligheter för barn att röra sig i och genom dessa, se exempel bild 1 och 2.

Bild 1: Förskolegård i Berlin före ombyggnation som visar en kal miljö med mestadels prefabricerad utrustning att tillgå tillsammans med hårdgjorda ytor. Foto: Karin Wiktorsson

Bild 2: Förskolegården efter ombyggnationen med uppvuxen vegetation med många gömställen som uppmuntrar till lek. Foto: Karin Wiktorsson

Även miljön runt lekplatsen har en stor betydelse. Lekplatsen blir en första mötesplats för barnen och de kan därefter utforska det omgivande landskapet. Detta blir en utmaning när det gäller planering av anlagda lekmiljöer då möjligheterna begränsas om det saknas en naturlig bakgrundsmiljö på platsen. För att skapa meningsfulla miljöer menar Mårtensson (2004) att det krävs en ökad ambitionsnivå hur dessa miljöer skapas, särskilt om naturen inte är integrerad i den byggda miljön och att naturmarkskaraktär, både som idé och faktiskt miljö, är en god utgångspunkt.

Beckman (2018) menar att när all utrustning är lekt med upplevs en känsla av att vara klar med lekplatsen. Barn söker sig gärna till att leka med lösa naturliga material, såsom kottar, stenar och sand. Se exempel från Sofiero där bl.a. grenar, kvistar, nedfallna löv och bokollon finns att tillgå när barnen lekt klart på den prefabricerade balansleken, bild 3 & 4.

*Bild 3 & 4: Ny (2023) lekplats på Sofiero, omgivande natur integrerad i lekmiljön.
Foto: Pernilla Lundqvist*

Ytterligare kvaliteter som nämns i ALM hanterar bl.a. inkludering, som t.ex. tillgänglighet för personer med olika funktionsvariationer, närheten till lekmiljön och anpassning för olika åldersgrupper, men även om främjande av ekosystemtjänster och biologisk mångfald (Jansson och Schneider 2023).

2.3 Säkerhetsarbete på lekplatser idag

Då det tidigare och fortfarande idag sker flera olyckor på Sveriges lekplatser styrs utformningen av dessa till stor del av ett säkerhetsperspektiv. Det nämns i den svenska plan- och bygglagen om tomtmark att “Tomten ska ordnas så att risken för olycksfall begränsas” (SFS 2010:900, 8 kap. 9 § punkt 6.). Det står även att “Lekplatser och fasta anordningar på lekplatser ska underhållas så att risken för olycksfall begränsas.” (SFS 2010:900, 8 kap. 15 §).

Vidare finns hänvisning till standarden SS-EN 1776 i BBRs allmänna råd till föreskriften

8:93 (Boverket 2023). Denna hänvisning nämner att det är fasta lekredskap som ska utformas och installeras på ett säkert sätt för att motverka olyckor och personsador, vilket innebär att själva lekutrustningen med eventuellt tillhörande stötdämpande underlag måste uppfylla kraven i standarderna, alternativt att utrustningen och underlaget på annat sätt kan bevisas vara säkra (Boverket 2023). Det är alltså inte lekplatsen och övrig utrustning som ska uppfylla kraven i standarderna, utan endast själva lekutrustningen. Krav på utformningen av lekutrustning står även med i produktsäkerhetslagen med hänvisning till att standarden ska följas (PSL 2004:451 11§). Det går att läsa att om en vara uppfyller kraven i en standard så ska den anses vara säker.

I inledningen till standard SS-EN 1176 nämns att standarden är tillämplig för permanent installerad lekutrustning, men den innefattar även redskap och utrustning som installerats för att användas som lekutrustning, även om utrustningen initialt tillverkats för ett annat ändamål än lek. Det går även att läsa att standarden inte är tillämplig på bygglekplatser (felöversatt till ”äventyrslekplatser” i den svenska standarden från den engelska standardens “adventure playgrounds”), bland annat på grund av att de är inhägnade och drivs med personal.

Trots att det står i svensk standard SS-EN 1176 del 1 (Svenska institutet för standarder [SIS] 2017), att syftet är att göra processer och produkter säkrare, så är de krav som ställs i standarden inte till för att på något sätt minimera möjligheterna för lek och utveckling.

”Syftet med kraven i denna standard är inte att minska lekredskapens bidrag till barnens utveckling och/eller lek, vilken är meningsfull ur pedagogisk synpunkt.” (SIS 2017, s. 7)

Standarden benämner också andra punkter vilket vi också lyft för att skapa en givande lekmiljö såsom risktagande i leken, som ger en stimulerande, utmanande och kontrollerad läromiljö. Barn har behov att lära sig hantera risker och det är inte målet med standarden att minimera dessa utan först och främst motverka skador som leder till funktionsstörningar eller dödsfall. Vidare är standarden SS-EN 1176 uppdelad i nio delar, där den första delen hanterar allmänna krav som berör all lekutrustning, med de övriga åtta som i kompletterande delar går in i detaljkrav för olika sorts utrustningar, såsom exempelvis gungor, rutschbanor och vippgungor.

I Sverige används standarden SS-EN 1176 idag, både vid planering av nya lekplatser, och även vid besiktning av lekplatser då det i del 7 ställs krav på att årlig besiktning samt installationsbesiktning vid nyanläggning ska utföras (Svenska institutet för standarder [SIS] 2020). Det ställs även krav på besiktningspersonens kompetens såsom att personen ska vara lämpligt utbildad, kvalificerad genom kunskap och praktisk erfarenhet för att kunna besiktiga. Dessa krav innebär i praktiken att en person behöver vara certifierad för att med säkerhet verifiera att nödvändig kompetens är uppnådd.

När besiktning utförs görs en riskbedömning av de avvikelser från standarden som upptäckts. Detta kan vara allt ifrån risker som kan leda till allvarlig skada, såsom exempelvis huvudmått, som kan innebära att ett barn kan fastna med huvudet i olika öppningar, till exempelvis ett

utstickande spikhuvud, som med liten sannolikhet kan leda till liten skada. Därefter klassas dessa risker enligt nedan tabell 2.

Tabell 2: Riskbedömning under besiktning enligt matris. Från f.d. Sereno certifierings-, numera RISE kravspecifikation för certifierad besiktningsman lekplats.

	Stor sannolikhet	Mindre sannolikhet	Liten sannolikhet
Allvarlig skada	A-fel	A-fel	A-fel
Mindre skada	A-fel	B-fel	C-fel
Liten skada	B-fel	C-fel	C-fel

Standarden SS-EN 1176 är utformad som en teknisk anvisning och den ska inte användas utöver detta (Lundman 2021). Den är viktig t.ex. i rättsliga ändamål om olyckor sker eller för att styra planeringen i projekt och är inte till för att helt eliminera risken för skador på en lekplats, eftersom syftet endast är att minska risken för skador.

2.4 Relationen mellan säkerhet och lekvärde

Risker i samband med lek kan innebära risk för skador, också allvarliga skador, som barn behöver skyddas från. Många av de överdrivna säkerhetsåtgärderna som görs i västvärlden handlar just om rädslan för de allvarliga olyckorna, de som ofta beror på dolda risker, men de riskerar att ta bort även de kalkylerbara risker som barn själva kan hantera (Kvalnes & Sandseter 2023). De vanligaste olyckor som sker idag på lekplatser handlar om skrubbsår, stukningar och frakturer där skadorna uppkommit genom fall från gungor, rutschkanor eller klättertorn (Kvalnes & Sandseter 2023, Sandseter et al., 2013).

Trots att risken finns för att säkerhetsåtgärder kan göra lekplatser tråkiga och sterila på grund av den rädsla som finns för rättsliga konsekvenser, pekar Little och Eager (2010) på att risken och säkerheten inte nödvändigtvis behöver utesluta varandra. Att ta risker kan vara fördelaktigt för barns välbefinnande och utveckling utan att kompromissa med säkerheten. Se exempel från Sofiero där det finns en balans mellan säkerhet och spänning genom de skyddande näten som bildar ett fysiskt skydd från fall, men samtidigt en rolig utmaning att springa längs med de svajande golven högt uppe bland trädkronorna, bild 5 & 6.

Bild 5 & 6: Sofieros nya (2023) äventyrsbana: Ett exempel på att säkert inte behöver betyda tråkigt och sterilt. Foto: Pernilla Lundqvist

I USA har man sedan starten av the US Consumer Product Safety Commission, USA:s kommission för konsumentssäkerhet, sett en växande oro över farorna med lekutrustning. Hart (2002) menar att lekplatssäkerhet är viktigt men att oron har tagit över utformningen av lekmiljön och man saknar intressant och utmanande lekutrustning. Lekplatsdesignen handlar framförallt om att skapa en så riskfri miljö som möjligt med en ensidig avsikt att undvika juridiska konsekvenser. Hart (2002) menar att lekplatsen är den enda platsen där barn har kvar sin frihet idag. Faror bör såklart undvikas men en god lekmiljö kan uppnås genom en väl genomtänkt gestaltning. På 'Djungellekan' i Helsingborg har den prefabricerade utrustningen med sina utmaningar, såsom klättring, gungning m.m. fått komplettera den naturliga miljön med bl.a. buskar att gömma sig under och träd som ger skugga, se exempel bild 7.

Bild 7: Lekplats i Helsingborg 'Djungellekan' med naturliga element som kompletteras av prefabricerad utrustning. Ett tydligt exempel på att säkerhet och kvalitet kan mötas.

Foto: Karin Wiktorsson

Sedan standardiseringen av lekplatsutrustning och med efterföljande ökade rättsfall har lekplatsdesign letts av stora lekredskapstillverkare. Detta då de har möjlighet att ha råd med försäkringsansvaret samt kunna ta fram en design med lekutrustning där risken för skador är låg (Hart 2002). Flera lekredskapstillverkare i Sverige sitter även med som deltagare i kommittén för framtagandet av standarden SS-EN 1176 (SIS 2023), se bild 8.

Hur arbetet med säkerhetsstandarder för lekredskap har påverkat säkerheten är inte helt klarlagt. Flera internationella studier pekar på att man trots nya regler och lagar såsom föreskrifter på europeiska lekplatser inte har kunnat visa någon minskning av olyckor på lekplatser (Ball 2002; Chalmers 1999 se Kvalnes & Sandseter 2023). Det är dock osäkert ifall det ser ut på liknande sätt i Sverige. SKL (2009) anger i sin rapport att det fram till 2009 inträffade cirka 19 000 olycksfall varje år på skolgårdar och lekplatser i Sverige. I Socialstyrelsens (2015) rapport *Skador bland barn i Sverige* uppges att ca 16 000 barn per år sökt akutvård till följd av skadehändelse på lekplats eller skolgård mellan åren 2010-2013, vilket istället tyder på en minskning. Det är dock oklart ifall de två rapporterna sammanställt samma sak samt vad en eventuell minskning kan bero på. Under samma period har till exempel antalet lekplatser i Sverige också minskat (Jansson & Schneider 2023).

Deltagare	
FRG Lekplatsbesiktning AB, Hölö	
HAGS Aneby AB, Aneby	✓
Ingka Procurement AB, Älmhult	✓
Konsumentverket / KO, Karlstad	
KPLN Design AB, Ronneby	✓
Landskapsingenjören i Sverige AB, Åhus	
Lekolar AB, Osby	✓
Readymade AB, Skene	✓
Stiliom AB, Karlstad	✓
Tress Sport och Lek AB, Helsingborg	✓

Bild 8: Deltagare i SIS-kommittén. Förbockade, sju av tio medlemmar, är lekredskapstillverkare eller leverantörer av lekplatsutrustning.

Idag används begreppet risk på väldigt olika sätt. Flera forskare och lekförespråkare har på senare år lyft fram begreppet som något positivt, och pekat på behovet av riskfylld lek (Sandseter 2010). För att förstå vad som är risk och hur man ska definiera det har Sandseter (2010) utformat en lista där man studerat barn och både intervjuat barn och personal på förskola om vad de anser vara riskfylld lek:

1. **Lek med stora höjder:** Risk för skada vid fall, till exempel klättring (i olika former), hopp från höga höjder, hängande/gungande från höjder och balansering högt upp.
2. **Lek med hög hastighet:** Okontrollerad hastighet och tempo som kan leda till kollision med något (eller någon), såsom cykling i hög fart, källkåkning (under vintern), rutschning och löpning (i okontrollerad hastighet).
3. **Lek med farliga verktyg:** Som kan leda till skador, såsom yxor, sågar, knivar, rep samt hammare och spik.

4. **Lek nära farliga element:** Där barn kan falla in i eller från något, som branta klippor, vatten/hav och lägereldar.
5. **Bråklek:** Där barnen kan skada varandra, såsom brottning, lekbråk, fäktning med pinnar och lek med förföljning.
6. **Lek där barnen kan "försvinna"/gå vilse:** Där barnen kan försvinna från vuxnas övervakning eller gå vilse när de får utforska (till exempel på vandringar i skogen).

Ytterligare två tillkom i senare studier:

7. **Lek med påverkan:** När ett barn till exempel ökar farten på trehjulingen och kraschar in i en vägg eller staket bara för lekens skull.
8. **Indirekt risk:** När ett yngre barn observerar en äldre kamrat göra något riskfyllt och delar den spännande upplevelsen av det.

Sandseter (2010) undersökte också hur barn uttrycker sina upplevelser av att delta i riskfylld lek. Genom att observera barn i riskfylld lek för att studera hur de uttrycker sina upplevelser kunde man se att känslor där extas blandades med rädsla var det primära målet för att delta i denna typ av lek. Denna blandning av känslor, utan att känslorna fick övergå helt till rädsla resulterade i uttryck av "fearful joy" eller skräckblandad förtjusning såsom skrik, högt skrott och högt ropande på grund av glädjen som barnen upplevde i dessa situationer. I en fortsatt studie såg Sandseter (2010) att många barn strävade efter denna känsla i den riskfyllda leken.

Idag skapas alltför många lekplatser som blir opersonliga miljöer. Beckman (2018) beskriver dessa som platt mark täckt med gummimatta, "carpet", och på denna står prefabricerade lekredskap, "kit", omgärdade av staket, "fence". En typisk "KFC-lekplats" - kit, fence och carpet (Woolley & Lowe (2013)). Dessa intetsägande lekplatser saknar variation och gröna miljöer som behövs för att forma en lekmiljö med lekvärde och som är utvecklande. På en typisk KFC-lekplats ser man också hur redskapen styr leken och att barnen får följa ett mönster att leka på. Alltså lite tillgång till fantasi och utveckling av både lek och platsen.

Naturlika miljöer med vegetation och kuperad terräng behövs för att skapa en rik lekmiljö (Woolley & Lowe 2013). Då detta saknas helt på dessa rena och prydliga KFC-lekplatser ger det väldigt lite utrymme för att stimulera just detta. Se exempel på en KFC-lekplats från Bjärnums skola där den platta ytan består av en prefabricerad klätterställning med fallskydd i form av platsguten gummi, bild 9.

*Bild 9: Ett exempel på en skola i Bjärnum där en KFC-lekplats illustreras.
Foto: Pernilla Lundqvist*

Beckman (2018) tror att en del av problematiken med utformning av lekplatser kan vara bristande kunskap om lekvärde. Men det finns också ett problem redan i beställnings- och planeringsskedet. Många beställare önskar en lättskött lekplats. Då kan en snabb och enkel lösning vara att beställa utrustning från en katalog. Samma resultat blir det om de som beställer känner att de behöver använda sig av prefabricerad lekutrustning för att vara säkra på att följa säkerhetskraven. Många lekplatser saknar idag variation då dessa redskap redan kan finnas på en närliggande lekplats.

”Rädsla för att barn ska göra sig illa och att den ansvariga förvaltaren av platsen då ska ställas till svars. Därför köps redskap som är kontrollerade för att uppfylla kraven i de europeiska standarderna för lekredskap. Då tycker man sig ha ”kvitto” på att platsen är säker.” Beckman (2018, s 5.)

På många platser är idag säkerhet viktigare än lekvärde och rädslan för att inte uppnå kraven är en grund till dessa lekplatsers tråkiga utformning. Ett enkelspårigt fokus på säkerhet kan ta bort själva syftet med lekplatsen. Beckman (2018) menar också att barn själva söker utmaning i sin lek. Genom att testa sina gränser, och att detta ibland innebär att ramla och slå sig, bygger barn upp självförtroende och kroppskontroll. Balansen ligger i att försöka skapa en miljö som är stimulerande men att eliminera faror som barn kanske inte kan förutse eller som är kan potentiellt ge allvarliga skador (Beckman, 2018).

Att involvera standarden i arbetet med att designa kreativa miljöer som barn vill ha, ses för många som en utmaning, men det finns många lösningar att få detta att fungera (Lundman 2021). Ett exempel är en ny lekplats som öppnade 2015 i Finland, kallad PAPU. Redan från början av planeringen av detta projekt anställdes en konsult för att implementera säkerhet från standarden i utrustningen som skulle användas på platsen. Likt oss i Sverige så följer Finland den europeiska standarden EN 1176, och följer samma problematik som vi gör med att standardens kraftiga inverkan på utformningen av lekplatser. Resultatet av projektet visar på att säkerhetskraven inte behöver hindra designen och den kreativa processen under utformningen av en kreativ lekmiljö, men det krävs rätt personer med rätt bakgrund och erfarenhet redan tidigt i planeringen och genom hela projektets gång samt utbildning av personer som är delaktiga i det kreativa skapandet.

3 Diskussion

Arbetet har visat att de två perspektiven på lekplatser, utifrån säkerhetsstandarder och utifrån lekvärde, ser mycket olika ut. Ett alltför ensidigt fokus på att minimera risker kan därför leda till konsekvenser som begränsar kvalitet och lekvärde hos lekplatser. Ett lekområde med gummiyta och total avsaknad av vegetation, kuperad terräng och utmanande lekredskap, även kallad KFC-lekplats, är något man bör försöka undvika och i stället satsa på miljöer med naturliga element (Beckman 2018). Vegetationen bör vara en stor del av lekmiljön eftersom barn gärna söker sig till dessa element. Genom att veta vad barn klarar av, vad de själva eftersträvar och hur de uttrycker sig finns en möjlighet för utveckling på lekplatser. Barn eftersträvar "fearful joy" i leken (Sandseter 2010). När standarden för lekredskap blir utgångspunkten kommer dock aspekten av barns behov av utmaningar inte alltid i fokus i arbetet med lekplatser.

En utmaning i att sörja för detta kan vara att säkerställa säkerheten på lekplatsen men att ändå tillgodose barns efterfrågan på lekvärde. Det råder brist på kunskap bland beställare och planerare när det kommer till denna aspekt. Det kan leda till en ensidig inriktning mot resurssnåla och lättunderhållna lekplatser, men med rätt kunskap kan detta undvikas (Beckman 2018). Säkerhetsaspekten kan i vissa fall bli överdriven och detta skapar en rädsla hos förvaltare som väljer onödiga säkerhetsåtgärder.

En anledning till ökade rädslor för att barn ska skada sig kan bero på den ökade trafikeringen i städer, mindre ytor som ger möjlighet till spontan lek, men också introduktionen av sociala medier samt massmedia som ibland kan ge en falsk bild av verkligheten, med en upplevelse om att fler och större skador uppstår än som i själva verket faktiskt förekommer. Detta kan leda till ett överdrivet säkerhetstänk som riskerar att leda till en inskränkning av lekmiljöns lekkvaliteter.

För att lättare uppfylla krav som ställs på lekmiljöer och därmed uppfylla ett fullgott lekvärde kan verktyg såsom ALM användas. Detta verktyg är en bearbetning av tidigare verktyg med samma användningsområde samt en sammanställning av sammansatt kunskap. Flera kommuner i Sverige använder redan egna verktyg som är baserade på dessa sammansatta kunskaper. Dessa verktyg är till exempel *Lekvärdesfaktorn* som används av Malmö stad och *Lek på riktigt* från Örebro kommun.

Plan och bygglagen säger att de ska finnas tillräckligt stor friyta för lek och utevistelse. Men här måste lagen vara tydligare när de gäller storlek. Det är alltså upp till varje kommun att bestämma hur stor ytan ska vara.

Det är av stor vikt att uppnå en så variationsrik lekplats som möjligt då barn, både pga ålderskillnad men även olika personligheter, har behov av olika miljöer. Vissa barn har ett stort behov av fysisk aktivitet och andra söker lugn och mer avskilda miljöer. Det är lätt att

lek även innefattar finmotorik och rollspel, där fokus lättare läggs på snabb lek och grovmotorik såsom bollplaner och utmanande klätterlek. Den sociala utvecklingen som uppstår i naturliga miljöer faller lätt bort då vuxna försöker uppnå en spännande lekmiljö baserade på deras egen syn och inte barnens.

Det är viktigt i en lekmiljö att naturen inkluderas i leken. Platser som har naturen som granne, med uppväxta miljöer, har goda förutsättningar för en naturinspirerad lekplats. Endast enstaka element behöver då byggas till i naturen för att skapa extra utmanande komponenter som tränar motoriken och övar de sociala förmågorna utan att störa den redan naturliga lekmiljön. I miljöer där befintlig natur saknas och naturen ännu ej hunnit ta plats kan prefabricerade lekredskap skapa utmaning och ge platsen tidiga kvaliteter som med tiden, i växande omfattning, kan tillföra ytterligare kvaliteter som bidrar till en så variationsrik lekmiljö som möjligt. Detta kan vara speciellt aktuellt då flera nya exploateringsområden är belägna i områden utan tillgång till ursprunglig vegetation, t.ex. omvandlade industriområden eller f.d. åkermark, men även att den vegetation som finns på plats rivs innan bebyggelse för att underlätta framkomsten av byggtrafik.

I flera studier undersöker man olycksfallsstatistik genom åren och ställer dessa siffror mot när standarden SS-EN 1176 infördes för att se om detta lett till minskat antal olyckor. Det är svårt att endast titta på denna statistik då det är många faktorer som spelar in, bl. a. en ökad befolkningsmängd och därmed ökat antal barn på lekplatser, men samtidigt färre lekplatser och en eventuell minskad fysisk närvaro då den digitala världen lockar med stimulans. Även faktumet, att besiktningsorganisationen inte hunnit komma igång förrän efter ett antal år och att kunskapen om standarden kan ha varit begränsad och säkerhetsåtgärder inte utförts förrän flera år efter att standarden fastslogs, spelar in i svårigheten att endast titta på denna statistik för att undersöka behovet och påverkan som standarden eventuellt gjort på dagens lekplatser.

Idag används standarden SS-EN 1176 både vid planering samt vid besiktning av lekplatser. Vid besiktningsarbete sker en riskbedömning av den individuella besiktningspersonen, vilket i praktiken kan resultera i att olika tolkningar av standarden och riskerna kan påverka den generella uppfattningen om vad som faktiskt står i standarden och hur den ska användas.

I fortsatta studier hade det varit intressant att jämföra statistik på antalet besiktningspersoner, om dessa ökat under senare år och därmed kunnat öka kunskapsspridningen om leksäkerhet, då en uppfattning hos bl.a. tjänstemän tycks vara att säkerhetskraven har utökats. Det hade även varit intressant att undersöka vuxnas syn på säkerhet vid lek, då många rädslor verkar obefogade och istället bidrar till ett minskat lekvärde.

4 Slutsats

Det finns idag ofta ett ensidigt fokus på säkerhet utan att uppmärksamhet läggs på lekvärdet som då lätt glöms bort. Att minimera risker innebär ofta konsekvenser där kvaliteten på lekmiljön försämras.

Den så kallade KFC- lekplatsen, med innehåll, gummiyta, staket och endast prefabricerade lekredskap är en tydlig trend som eftersträvas från beställare och planerare. Denna miljö bidrar till att få lekvärden tillgodoses.

Barns behov och önskemål skiljer sig från vad som oftast planeras in. Man utgår istället från en vuxens perspektiv med städade och lättskötta ytor. Detta beror till stor del på bristande kunskap samt ett enkelspårigt fokus på resurser.

Prefabricerad lekutrustning är ett komplement till övrig lekmiljö, i de fall den befintliga miljön har svårt att tillgodose kraven för en god lekmiljö.

Kuperad terräng, vegetation, möjlighet för utmanande lek, tillgång till löst material, möjlighet för rörelse är några av de viktigaste aspekterna för en god lekmiljö. En plats där barn ska lära sig hantera risker på ett säkert sätt. Barn vill vara med och skapa egna miljöer.

Säkerhetsaspekten, även om viktig, får inte överdrivas till den grad att det skapar rädsla och onödiga säkerhetsåtgärder. Den svenska standarden SS-EN 1176 understryker att dess syfte inte är att minska lekredskapens bidrag till barnens utveckling och lek. Det kan emellertid ses som problematiskt att kommittén som står bakom framtagandet av standarden SS-EN 1176, till 70 procent består av olika tillverkare eller leverantörer av lekredskap som får sitta och bestämma över säkerhetskraven för utrustningen som de själva producerar eller levererar.

Olika verktyg för att värdera lekplatser och deras kvalitet kan vara ett effektivt redskap för att skapa värdefulla lekmiljöer, dels för att få igång en diskussion, men även för att kunna utveckla befintliga lekplatser. Verktyg såsom ALM, som tidigare presenterats, kan vara en bra start till en diskussion mellan förvaltare, beställare och planerare. Dock är säkerheten så pass viktig att den borde räknas in i de faktorer som ingår i värderingen av lekplatsers kvalitet. Samtliga beskrivna checklistor såsom, ALM, lekvärdesfaktorn, OPEC, Seven c's och Örebro kommuns "lek på riktigt" landar alla i samma slutsats med vilka kvaliteter som är viktiga, däribland friyta, vegetation, topografi, lek med löst material, kreativ plats, stimulera olika sinnen, utmaning osv.

Gällande säkerhet finns en risk att texten i standarden missförstås och därmed används på felaktigt sätt då tolkningar och även riskbedömningar utförda av olika besiktningspersoner signifikant kan skilja sig åt. Det är viktigt att personer som är medverkande i planeringsskedet innehar en kunskap och förståelse för säkerhet så att inte onödiga åtgärder införs som riskerar att leda till en nedsatt lekkvalitet.

Sammanfattningsvis är det viktigt att sprida samt öka kunskap om vikten av balans mellan säkerhet och lekvärde, vilket tydligt är avgörande för att utveckla meningsfulla lekplatser för barn.

Referenser

- Beckman, M. (2018). *Lek på riktigt - Om att sluta bygga lekplatser och börja skapa rikare lekmiljöer*. Vinnova
- Boverket (2023). *Regler för lekplatser och lekredskap*.
<https://www.boverket.se/sv/byggande/sakerhet/barnsakerhet-och-personsakerhet/lekplatser-och-lekredskap/> [2023-12-07]
- Hart, R. (2002). Containing children: some lessons on planning for play from New York City. *Environment & Urbanization*, 14(2).
- Henriksson, S. E. och Castenfelt, R. [SKL] (2009). *Säkra lekplatsen Olycksförebyggande utformning av lekplatser och lekredskap*. Stockholm-hammarby: Sveriges kommuner och landsting
- Herrington, S. et al. (2006). 'The design of landscapes at child-care centres: Seven CS', *Landscape Research*, 31(1)
- Jansson, M. (2009) *Management and Use of Public Outdoor Playgrounds*. Alnarp: SLU
Repro. <http://pub.epsilon.slu.se/2070/> [20231212]
- Jansson, M. (2010). Attractive Playgrounds: Some Factors Affecting User Interest and Visiting Patterns. *Landscape Research*
- Jansson, M. och Andersson, C., 2018. *Lekplatsers kvalitet – verktyg för värdering och utveckling*. Movium Fakta, (2018:3). Uppsala: Movium, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Jansson, M. och Schneider, J., 2023. *Hur står det till med Sveriges lekplatser?* Movium Fakta, (2023:2). Uppsala: Movium, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Jansson, M. Zalar, A. Sundevall, E.P. och Randrup, T.B. (2020). Governing for Child Friendliness? Perspectives on Children as Users Among Swedish and Danish Urban Open Space Managers. *Frontiers in Sustainable Cities*, 2
- Kvalnes, Ø. Hansen och Sandseter, E.B.H. (2023) *Risky Play - An Ethical Challenge*, Springer Nature
- Little, H. och Eager, D. (2010) Risk, challenge and safety: implications for play quality and playground design, *European Early Childhood Education Research Journal*, 18: 4, 497 — 513

- Lundman, R. (2021). Coping with Standards: Integrating Art and Safety into the Design of a Creative Playground. *Journal of Planning Education and Research*, 0(0).
<https://doi.org/10.1177/0739456X21994650> [20231212]
- Mårtensson, F. (2004). *Landskap i leken. En studie av utomhuslek på förskolegården*. Institutionen för landskapsarkitektur, -planering och förvaltning, Sveriges lantbruksuniversitet SLU, Alnarp
- Mårtensson, F. (2013) *Vägledande miljödimensioner för barns utomhuslek*. Socialmedicinsk tidskrift 4/2013.
- Norton, C. Nixon J. och Sibert J.R. (2004). Playground injuries to children. *Archives of Disease in Childhood*, 89(2), s.103–108.
- Sandseter, E. B. H. (2010). *Scaryfunny: A qualitative study of risky play among preschool children*. Trondheim, Norwegian University of Science and Technology
- Schneider, J. och Jansson, M. (2023). *Lekplatsers kvalitet och kvantitet över tid: Ett projekt inom fortlöpande miljöanalys* (Rapport nr. 2023:2). Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
- SFS 2010:900. *Plan- och bygglag*.
- Svenska institutet för standarder (SIS) (2017). *SS-EN 1176-1:2017. Lekredskap och ytbeläggning – Del 1: Allmänna säkerhetskrav och provningsmetoder*. Stockholm: SIS
- Svenska institutet för standarder (SIS) (2020). *SS-EN 1176-7:2020. Lekredskap och ytbeläggning – Del 7: Vägledning för installation, besiktning, underhåll och drift*. Stockholm: SIS
- Svenska institutet för standarder [SIS] (2023). *SIS TK 379 Lekredskap*.
<https://www.sis.se/standardutveckling/teksidor/tk300399/sistk379/> [2023-12-19]
- Sveriges Kommuner och Landsting (2009). *Säkra lekplatsen – Olycksförebyggande utformning av lekplatser och lekredskap*. Upplaga 4. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting
- Wood, D. (1971) Free the Children! Down With Playgrounds! *McGill Journal of Education*. 12, 227-243. <http://mje.mcgill.ca/article/viewFile/7155/5094> [20231212]
- Woolley, H. och Lowe, A. (2013) Exploring the Relationship between Design Approach and

Play Value of Outdoor Play Spaces. *Landscape Research*, 38 (1)

Wallby, K. (2011) *Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö; med syfte att nå hög*

lekkvalitet. Stadsbyggnadskontoret, Malmö stad.

Örebro kommun. (2018). *Lek på riktigt*.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

· <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

- JA, vi ger härmed vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.
- NEJ, vi ger inte vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.